

**Тема:** Романтизм у Німеччині. Ернст Теодор Амадей Гофман як представник гротескної течії романтизму. Віхи мистецького шляху

**Мета:** формування предметних компетентностей: поглибити знання про романтизм як напрям світової літератури; ознайомити з життям та творчістю Гофмана; розвивати творчу уяву і читацький інтерес учнів; прищеплювати інтерес до літератури та мистецтва; формування ключових компетентностей: уміння вчитися: актуалізувати пізнавальну діяльність учнів; комунікативної: формувати навички спілкування в колективі; інформаційної: формувати вміння знаходити потрібну інформацію та представляти її; загальнокультурної: прищеплювати прагнення до літературної освіти, естетичний смак; розширювати світогляд.

### II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ

**Вступне слово викладача.** Для літератури XIX століття є характерними два глобальних літературних напрями: романтизм і класичний реалізм. Ці два напрями розвивалися практично паралельно, постійно взаємодіяли, збагачували один одного. Романтизм вважається «старшим» за класичний реалізм, оскільки романтики раніше, ніж реалісти, отримали власну естетичну теорію, що спочатку виникла в Німеччині (Єнський і Гейдельберзький університети), а потім поширилося на весь світ.

Робота з підручником. Знайти інформацію про особливості переходу від романтизму до реалізму.

Зробити висновок и намалювати лінію розвитку.

-----романтизм

----реалізм

**У** кожну мистецьку добу поряд із основним, панівним напрямом або стилем існують інші, супровідні: старі, що поступово згасають, і нові, які набирають сили. У світовій літературі та культурі середини XIX ст. також склалася ситуація «естетичного двовладдя», коли на літературному олімпі перебував не один, а одразу два провідні напрями — романтизм і реалізм. Саме в цей час і відбувався поступовий перехід пальми першості від романтизму до реалізму.

Тож, хоча романтизм і реалізм є двома етапами художнього процесу XIX ст., їх не можна розглядати лише послідовно та окремо один від одного: мовляв, у ту саму мить, коли закінчився романтизм, відразу почався реалізм. Насправді і романтизм, і реалізм народжені в XIX ст. новою історичною та естетичною ситуацією. Іноді вони йшли послідовно, іноді — паралельно, а іноді й взаємно переплітались. Реалізм, особливо на початку, аж ніяк не відкидав художніх відкриттів романтизму. Наприклад, письменники-реалісти не змогли б бути такими переконливо точними в описах часу й місця дії, якби не спиралися на відкриття романтизму: місцевий колорит та історизм як художній принцип. Водночас історизм і місцевий колорит реалістів відрізнялися від романтичного місцевого та історичного колориту: якщо романтики обожнювали й підкреслювали несхожість, унікальність, винятковість якихось явищ і фактів, то реалісти, навпаки, в усьому несхожому, неповторному, особливому шукали якраз щось схоже, спільне, типово.

Робота з таблицею

КУЛЬТУРА ПІЗЬНОГО РОМАНТИЗМУ ТА ПЕРЕХОДУ ДО РЕАЛІЗМУ ХІХ СТ.	
Доба	ХІХ століття
Представники	<b>література:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>● Німеччина — Генріх Гейне, Ернст Теодор Амадей Гофман, Якоб та Вільгельм Грімм;</li> <li>● Франція — Стендаль, Густав Флобер;</li> <li>● Росія — Федір Тютчев, Афанасій Фет;</li> <li>● США — Волт Вітмен;</li> </ul> <b>музика:</b> Ріхард Вагнер, Нікколо Паганіні, Фредерік Шопен, Ференц Ліст, Гектор Берліоз; <b>живопис:</b> Федір Бруні, Теодор Жеріко, Ежен Делакруа, Іван Айвазовський, Вільям Тернер; <b>скульптура:</b> Франсуа Рюд
Особливості	<ul style="list-style-type: none"> <li>● у надрах романтизму розвивається реалізм;</li> <li>● романтичні «два світи»: ідеальний світ, якого гідна людина, і реальний, у якому вона насправді живе;</li> <li>● тісне переплетення трагічного й героїчного;</li> <li>● увага до внутрішнього світу людини, поглиблений психологізм, культ почуттів;</li> </ul>

Світоглядно-естетичні засади романтичного мистецтва мали певні внутрішні суперечності. Прагнення проаналізувати суспільні порядки, удосконалити світ, зробити його людянішим передбачає не стільки заглибленість у фантастичний, ідеальний світ мрії, скільки реалістичне осмислення дійсності з метою віднайти практичні шляхи її удосконалення.

У центрі художнього зображення письменників-романтиків — надзвичайний герой у надзвичайних обставинах. Його ще називають романтичним героєм.

Романтичною журбою або світовим смутком називають відображене в художніх творах романтиків гостре невдоволення навколишнім світом і тугу за життям згідно з духовним ідеалом



Надзвичайні обставини, у яких діє такий надзвичайний герой, — це найчастіше ситуації, пов'язані із загрозою для його життя, це вороже або напіввороже людське оточення, яке не розуміє героя, протистоїть йому, намагається пригнітити його волю, обмежити його свободу. Найчастіше в конфлікті з цим зовнішнім ворожим середовищем герой гине.

Романтизм як напрям втрачає свої позиції наприкінці ХІХ ст., коли перестали творити найпотужніші його представники, але романтизм як універсальний світогляд залишився і посів дуже важливе місце в контексті розвитку подальших напрямів кінця ХІХ — початку ХХ ст. (символізм, імпресіонізм, неоромантизм), займав він почесне місце і поруч із модернізмом ХХ ст.

Погляд на реалізм поступово почав складатися як на такий напрям художньої культури, що об'єктивно відображає дійсність та із соціально-історичних позицій осмислює людські характери та умови життя. Одне з провідних завдань реалізму — виявити типовий взаємозв'язок характерів і життєвих обставин. У реалістичних творах поведінка образів-персонажів завжди зумовлена конкретними умовами, тобто соціально зумовлена. Герої реалістичних творів діяли в реальних типових обставинах

Представників обох літературних напрямів об'єднувала спільна тематика (ще до виникнення реалізму романтики відчували ворожість дійсності людині), спільна філософська проблематика, спільні художні засоби (реалісти використовували прийоми романтичної літератури).



Славний німецький романтик Генріх Гейне, звертаючись до реальних соціальних проблем, започаткував реалізм у німецькій поезії. Символ романтизму, англієць лорд Байрон прагнув зобразити, як середовище, суспільство формує людину, що стало в майбутньому центральною темою реалістичної прози.

Повідомлення учнів про Романтизм у Німеччині. Прослухайте повідомлення учнів і створить схему Етапи розвитку романтизму у Німеччині.

### **Міні- презентації.**

Романтизм у Німеччині розпочав формуватися раніше, ніж в інших європейських країнах. Він набув надзвичайного розквіту на німецькому ґрунті, пройшовши у своєму розвитку кілька етапів.

1 етап - ранній (ієнський) - з 1795 до 1805 рр. У цей період була розроблена естетична теорія німецького романтизму і створені твори Ф. Шлегеля і Новаліса. Засновниками школи ієнського романтизму були брати Шлегелі - Фрідріх і Август Вільгельм. їх будинок на межі 18-19 ст. став осередком молодих невизнаних талантів. До кола єзуїтських романтиків входили: поет і прозаїк Новаліс, драматург Людвіг Тік, філософ Фіхте.

Німецькі романтики наділяли свого героя творчим талантом: поет, музикант, художник силою своєї фантазії перетворював світ, який лише віддалено нагадував реальність. Міф, казка, легенда, переказ склали ґрунт мистецтва сієнських романтиків. Вони ідеалізували далеке минуле (Середньовіччя), яке намагалися співставити із сучасним суспільним розвитком.

2 етап - гейдельберзький - з 1806 до 1815 рр.

Центром романтичного руху в цей період став університет у м. Гейдельберг, де навчались, а потім викладали К.Брентано і Л.А.Арнім, які відіграли провідну роль у романтичному русі на другому його етапі. Гейдельберзькі романтики присвятили себе вивченню і збиранню німецького фольклору. У їхній творчості посилювалося відчуття трагічності буття, що мало історичний вплив і втілювалось у фантастиці, ворожій особистості.

В гурток гейдельберзьких романтиків входили відомі збирачі німецьких казок брати Грімм.

3 етап - пізній романтизм - з 1815 до 1848 р. Центр романтичного руху перейшов до столиці Пруссії - Берліна. З Берліном пов'язаний самий плідний період у творчості Е.Т.А.Гофмана, тут же вийшла перша поетична книжка Г.Гейне. Однак у подальшому через широке розповсюдження романтизму по всій Німеччині і за її межами Берлін втрачає свою провідну роль у романтичному русі, оскільки виникає ряд локальних шкіл, а головне - проявляються такі яскраві індивідуальності, як Бюхнер і Гейне, які стають лідерами в літературному процесі всієї країни.

**Створення схеми етапи розвитку німецького романтизму.**



Течії романтизму.

Народно-фольклорна (початок ХІХ ст.) - течія, орієнтована на фольклор і народнопоетичне художнє мислення.

Гротескно-фантастична, яку ще називали "гофманієською", за іменем її найвідомішого представника. Основна риса: перенесення романтичної фантазмагорії до сфери повсякденного життя, побуту, їх своєрідне переплетіння, внаслідок чого убога сучасна дійсність поставала у примхливому гротескно-фантастичному висвітленні, розкриваючи при цьому непривабливу сутність.

Утопічна течія. Набула значного розвитку в літературі 30-40-х років ХІХ ст., проявляючись у творах В.Гюго, Жорж Санд, Г.Гейне, Е.Сю, Е.Джонса та ін.

"Вольтерівська" течія, яка зосередилася цілковито на історичній тематиці, на розробці жанру історичного роману, історичної поеми і драми. Модель жанру історичного роману була створена В.Скоттом. Ця течія в певних аспектах стала переходом до реалізму.

**Повідомлення учнів про життєвий і творчий шлях Е.Т.Гофмана.** Народився 24 січня 1776 в Кенігсберзі (нині Калінінград). Син чиновника. Батьки розійшлися, коли хлопчикові було три роки; його виховував дядько – юрист за професією. У 1800 році Гофман прекрасно закінчив курс юридичних наук в Кенігсберзькому університеті і пов'язав своє життя з державною службою. До 1807 року працював у різних чинах, у вільний час займаючись музикою і малюванням. Після університету він отримав місце асесора в Познані, де був радо прийнятий в суспільстві. У Познані молодий чоловік так пристрасився до гульні, що був переведений в Полоцьк з пониженням на посаді. Там Гофман одружився з полькою з добропорядної буржуазної сім'ї і одумався. Кілька років родина бідувала, Гофман періодично працював як диригент, композитор і декоратор в театрах Берліна, Бамберга, Лейпціга і Дрездена, писав статті про музику для журналів. Інструменти для дома Набор инструментов, которые должны быть у каждого мужчины! Купить! В этой обуви ты будешь богиней! Стильные женские ботинки по отличным ценам Купить! Після 1813 справи його пішли краще після отримання невеликої спадщини. Місце капельмейстера в Дрездені ненадовго задовольнило його професійні амбіції. Він став одним з основоположників романтичної естетики, представляв музику як «невідоме царство», що розкриває людині сенс його почуттів і пристрасей. Йому належить романтична опера «Ундіна» (1813), симфонії, хори, камерні твори та ін. Під час битви при Ватерлоо Гофмани опинилися в Дрездені, де пережили всі тяготи і жахи війни. Саме тоді Гофман підготував до друку збірку «Фантазії в дусі Калло» (у чотирьох томах, 1815), куди увійшли новели «Кавалер Г'люк», «Музичні страждання Йоганна Крейсlera, капельмейстера», «Дон Жуан». У 1816 р Гофман отримав в Берліні місце радника юстиції, що забезпечує твердий дохід і дозволяє присвячувати час мистецтву. У літературній творчості він проявив себе як класичний романтик. У новелах, повістях «Золотий горщик» (1814), «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер» (1819), романі «Еліксир диявола» (1816) світ представлений немов видимий в двох планах: реальному і фантастичному, причому фантастичний постійно вторгається в реальний (феї п'ють каву, чаклунки торгують пиріжками і т. п.). Письменника вабила область таємничого, позамежного: марення, галюцинації, несвідомий страх – його улюблені мотиви. Помер 25 червня 1822 в Берліні.



Гофман підводить підсумки німецькому романтизму. Основний для романтизму конфлікт — розлад між мрією і дійсністю — головна тема його творчості.

Проза німецького життя є сіреним тлом, на якому яскраво виграють барви гофманівської фантастики. Крізь усю творчість Гофмана проходять два її потоки: з одного боку, радісна, сповнена яскравих барв фантастика, що завжди давала насолоду дітям та дорослим («Лускунчик», «Чуже дитя», «Королівська наречена»). З іншого боку, — фантастика кошмарів, художнього втілення «нічного боку» душі людей, якими володіють темні, незрозумілі сили («Еліксир диявола», «Піщана людина», «Майорат»).

Тема двоїстості була характерна як для натури Гофмана, так і для його творчості. Саме ця тема й визначила чіткий розподіл усіх гофманівських персонажів на дві групи: на філістерів та ентузіастів.

Філістери — бездуховні міщани, які міцно стоять на землі, на першому місці для них добробут, вони не відчують потреби у «високому», тому й не думають про нього.

Ентузіасти живуть духовними інтересами — повна протилежність філістерам. Ентузіасти — це люди мистецтва (поети, музиканти, художники). Їх набагато менше в житті, ніж філістерів, і це дуже сумно.

Висновки про особливості творчості Гофмана.

Крізь усю творчість Гофмана проходять два потоки фантастики. З одного боку, радісна, барвиста фантастика, що завжди давала насолоду дітям та дорослим, і могла надихнути таких композиторів, як Вагнер, Шуман, Чайковський, на дивні їх творіння. Темний бік поезії Гофмана — його прагнення сповнювати читача жахом, змушувати його вірити в існування якихось похмурих сил.

Бліц-опитування.

1. Назвіть повне ім'я Гофмана і прокоментуйте його.
2. Перерахуйте, чим займався Гофман, юрист за професією, крім службових обов'язків.
3. Пригадайте, коли Гофман став письменником.
4. Поясніть, на які дві групи поділяв Гофман людей. Обміркуйте, з чим це пов'язано. До якої групи, на вашу думку, належав сам письменник?
5. Обґрунтуйте, як цей поділ відбився у творчості Гофмана.
6. Розкрийте, у чому виявляється багатогранність таланту Гофмана.

Домашнє завдання:

Прочитати казку Гофмана «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер»

Дізнатися про історію створення, визначити риси романтизму у казці.